

տրտման ազդեցութեամբ տեսնուած չէին: Արամիս գիտնականն այս երեւոյթն սխառ ընկնէ և արգիւնքն եղաւ մեր վերջ. յիշատակած գիտոր:

Ի՞նչ է այս գիտին օգուտները: Եթէ յարմար գործիքներ պատարաստուին պիտի կարենայ բժիշկ մի՞ որ. աչ. հիւանդի մը փառած կամ քաղցր-կեղտոտ ոսկրները լուսանկարել. կոտորած ոսկրները՝ այսպէս բռնել, պիտի կարենայ նշմարել, առանց հիւանդը շարժարեւոյ. հրացանի մը գոգակին մարմնոյն մը կողմը գտնուիլը գիւրտութեամբ պիտի տեսնէ, առանց վերայափ գործիքով տանջելու գոգակա՛հարը: Ինչէ՛ր կը հնարէ գիտնականը:

Այս գիտը բոլոր աշխարհի գիտնականաց մտադրութիւնը գրաւեց եւ ամէն տեղ եղած փորձերն լիովին յաջողութիւն գտան եւ նորանոր կարեւոր մտաբեցումներ եղան: Քանի մ'որ յառաջ Պարիսի «Gaulois» լրագիրը հաղորդեց որ մէկ փորձեր է գոց նամակ մը լուսանկարել, եւ մէկ գրութիւնը շատ յայտն եւ պայծառ լուսանկարել է, որուն նմանահանութիւնը նոյն լրագիրը հրատարակեց: Իւրեմն այսուհետեւ նամակի գաղտնիք ալ չմնաց:

Դարուր սկիզբն շատ բան անկարելի կը համարուէր, եւ մենք այսօր կը փայլեմք. որ. աչ. ո՛վ կրնար մտքէն անցընել թէ հետերաւոր մղուներով հետեւ մարդիկ իրարու հետ կարենան խօսիլ: Եւ սակայն ունինք — հետեւա՛յնը. ո՛վ կրնար զուշակել թէ հետեւոր բարեկամի մը, ազգականի մը ձայնն՝ նոյն իսկ իւր բացակայութեան ժամանակ պիտի կարող ըլլա՛նք լսել, եւ սակայն ունինք — ձայնագիրը. ո՛վ կրնար մտքէն իսկ անցընել թէ թուշով թուշունն, փայլակն եւսայն, կարենան լուսանկարուիլ, եւ սակայն ասոնք իրականութիւն են այսօր:

ԱՅԼԵՐԻ ԱՅԼԵՐ

ՆԱԲԻՐԹԻՆԵՆԵՐ

1. Շւտերնայ ժամանակագրութեան նայ ձեռագիրները: — 2. Ս. Ապոդիմարի վկայարանութեան յոյս բնագիրը: — 3. Դ. Բ. Բ. Ձուպիդէ: — 4. Հայաստանեայց Նիկիեցւոյ սղջնատրութիւնը: — 5. Ս. Ներսէս Շնորհաւել: — 6. Պրոֆ. Փր. Միլլէր: — 7. Էլնիսմանի Արքեպիս և մը գեղեցիկանք ճիւղնոսի մէջ: — 8. Գեղարայ Նիպարացւոյ Նիկիան. Նուիրապետութեան նին նայ թարգմանութիւնը: — 9. Համառոտ վիճակացոյց Ռոմանասայոց: — 10. Նոր Կոստանքանի նստողն նայ թարգմանութիւնը: — 11. Ազգային մատենագրութիւն: — 12. Ամբրիկացի հայազէտ Օր. Էլյաս Ս. Բ. — 13. Գ. Շուրմերգէր յԱնի: — 14. Հայ բանաստեղծութիւնը: — 15. Վերջին գարնաւու Հայոց պատմութեան մասին: — 16. Ռուսահայ գրիչն Արշակ Կոստանքանց յոտալիւն: — 17. Թեֆլիսի Ազգայ չորսընչուն. Լոկնորութիւնը:

1. Եւրոպէայ Ժամանակագրութեան հայ յեռագիրները: Պրոֆ. Th. Mommsen գերմ. Hermes

լրագրին մէջ (1895, թ. 30, էր. 321—338) Եւսեբեւոյ ժամանակագրութեան հրատարակութիւնները համեմատելով՝ կը գտնէ որ ծանօթ ձեռագիրները մի միակ ձեռագիրն են, այն է Էլնիսմանի թ. 1724 ձեռագրէն յառաջ եկած են, եւ կը վերջացնեն ըսելով՝ որ նոյն ձեռագրի վրայէն նոր հրատարակութիւն մը հանդերձ թարգմանութեամբ ցանկալի է:

2. Ս. Ապոդիմարի վկայարանութեան յոյս բնագիրը: Հռոմացի Ս. Ապոդիմարի վկայարանութիւնն առաջին անգամ՝ ծանօթացաւ գիտնոց հին հայ թարգմանութեանն որ 1874ին վենետիկ հրատարակեցաւ («Վարք եւ վկայարանութիւնը Սրբոց»): Նոյնը անգղիերէն թարգմանեց F. C. Conybeare, եւ գերմաներէն՝ Burchard, իսկ Պրոֆ. A. Harnack ընդգրկեց: Այժմ՝ Բուլանդիստ Եփեսոսեան J. van Cheyn Պարիսի յն. թ. 1219 ձեռագրին մէջ գտաւ յուշարէն բնագիրը (Μαρτύριον τοῦ ἁγίου καὶ πανεπισφύμου ἀποστόλου Ἀπολλῶ τοῦ καὶ Σαχχέα.) եւ հրատարակեց (1895, Analecta Bollandiana. 14, էր. 284—294): Սակայն ասիկայ սկզբնական բնագիրը չէ, վստի զի մէջը յաւելուածներ, յապաւումներ եւ փոփոխութիւններ կան:

3. Դ. Բ. Բ. Զ. Զուպիդէ հայագէտ յոյսի թերթին «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» թ. 15 (1895—96) էջ 86—87. հայերէն Հաւատարմ հանգանակին հին մէկ բնագիրը հրատարակեց, նոյն թերթին էջ 60—62 եւ 69—71 մէկ յօդուածին առթիւ:

4. Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ «Էլնիսման» թերթի վրայ գրեց Հ. Գելցերը (H. Gelzer) ի թերթին «Berichte der k. sächs. Gesellschaft d. Wiss.» 1895 էջ 109—174: Այս յօդուածն իւր սխալ տեսութիւններովն հանդերձ ունի կարեւորութիւն մեզի համար: Փ. Բուզանդայ մասին կը գրէ հեղինակի՝ թէ Գ. դարու վերջերը յուշարէն գրուած ըլլայ. յետիւոյ մանաւանդ այն կէտին վրայ՝ որ Պրոկոպիոս նոյնը գործածած է: Կան նաեւ Ագաթանգեղոսայ, Չենորի Գլախայ եւ այլ հայ պատմաց վրայ հետազոտութիւններ: Մտադիր կ'ընէ որ Բուզանդայ էջ 87 յիշուած՝ «գրէին զայս սխալ» նոտարացի սղջալիսն՝ պարզապէս յուշարէն սղջալիստ = նոտար բառն է, զոր M. Lauer Բուզանդայ գերմ. թարգմանութեան մէջ (Կէօն, 1879) չէ հասկըցած: Նոյն բառն է նաեւ Եւսեբեւոյ Եկեղեցական պատմ. (վենետ. 1877, էջ 468) մէջ «գրիչ երագագիր սխալ» ձեռով յիշուածն, որ մանաւանդ սխալներ ընթեռնելի է: